ISTAKNUTI REVOLUCIONARI POGINULI U NOR-u

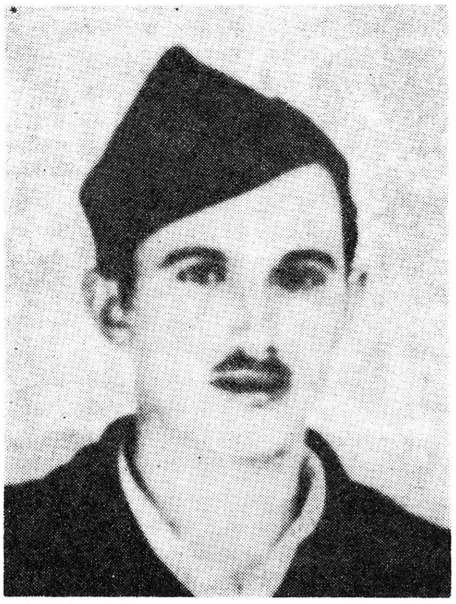

SREĆKO BALEN PEDULA

Među jedanaestero djece Ivana i Marte Balen Pedula, iz Krmpotskog sela Podomar, rodio se 9. IV 1916. Srećko. On je rastao kao i sva krmpotska djeca — da bi već od najranijih godina bio od koristi u smislu održavanja života porodice. Bio je bistar dječak i sva četiri razreda osnovne škole, koju je pohađao u selu Alan, završio je uspješno.

Kasnije završava i poljoprivredni tečaj u Novom Vinodolskom. To je bila i konačna naobrazba Srećka Balena. No zahvaljujući bratu Tomi — pekarskom radniku — koji je već od 1934. godine počeo donositi neke od naprednih knjiga kući i u selo, a i drugovanju s nekim od naprednijih mladića, posebno Mirka Balena Šakanova, krojačkog pomoćnika Tome Strizića, Srećko se uključuje da bi nešto pročitao, prodiskutirao i time dopunjavao to svoje skromno obrazovanje. Time počinju i njegova politička razmišljanja i, normalno, lijevo orijentiranje u tome.

Kao mladić, viđen među krmpotskim momcima, s ničim se posebno ne izdvaja — skroman je, nenametljiv ali jako društven i vedar.

Vojsku bivše Jugoslavije služi kao planinac 1937. u Mojstrani. Nisu ga mimoišli ni radovi vani, na kojima, kao uglavnom i svi Krmpoćani, radi građevinske poslove, postavši i zidar. Po odsluženju vojske radi tako na Unskoj pruzi. Tu njegova orijentacija dobiva i klasne osnove — on je sve više svjestan svog položaja i pripadnosti klasi proletera. Organizira se u URSS i postaje čvršćim u sebi.

Tu na Unskoj pruzi zatiče ga i kapitulacija bivše jugoslavenske vojske. Vraća se u Krmpote. Počinju razmjene mišljenja o događajima. U međusobnim sastajanjima ljûdi sve više ima sadržaja s gledanjima na zbivanja koja često donose iznenađenja. Počinju i neki dogovori u revoltu na okupaciju i ustaše, onih što u sebi osjećaju najviše revolucionarnosti među Krmpoćanima, da bi se sve to — nešto kasnije — pretvorilo u organizirani rad Par-

tije na dizanju ustanka, koji u Krmpotskom kraju pokreću Toma Strizić i Milan Mataija preko krmpotskih pripadnika ledeničko-krmpotske partijske organizacije. Srećko je jedan od najaktivnijih i najborbenijih u tim događajima. On je svuda prisutan. Ne govori puno, ali odlučno radi. Učestvuje i u organizaciji poznatog sastanka u kući Marka Butorca Pilipca 2. prosinca 1941. godine, na kome je konačno i ozvaničen već nešto ranije pokrenuti ustanak u Krmpotskom kraju i prvi je Krmpoćanin koji tada s Milanom Vukelićem Puricom (8. XII 1941) stupa u partizanski ledenički logor Bilo.

Njegovo vojničko znanje i organizacione sposobnosti odmah dolaze do izražaja, te mu se već prvih dana u logoru povjeravaju odgovorne rukovodilačke dužnosti u organizaciji obuke i borbenih dejstava.

Često je s Milanom i Tomom, Puricom ili nekim od boraca Krmpoćana i Ledeničana u selima Krmpotskog kraja, gdje pomaže na daljnjem organiziranju ljudi u ustanku, čime sve više stiče ugled i popularnost među narodom.

U KPJ primljen je — kao raniji kandidat — prvih dana siječnja 1942, a kada se 12. veljače te godine formira logor i za Krmpotski kraj, Srećko postaje njegov prvi komandir. Na toj dužnosti ostaje do početka travnja te godine, kada odlazi u prvu primorsko-goransku proletersku četu što se tad formira u Drežnici. Međutim, bolest — zapaljenje pluća — koja i nadalje ostavlja posljedica po njegovo zdravlje, sprečava ga da uđe i u sastav I proleterskog bataljona Hrvatske, ali zato, nakon oporavka, u lipnju postaje operativni oficir bataljona »Ljubica Gerovac«. Tu je do rujna, kada po potrebi službe biva postavljen na istu dužnost u IV omladinski — bataljon VI primorsko-goranske brigade. U prosincu 1942. zamjenik je komandanta, a svibnja 1943. i komandant tog bataljona. Na dužnosti komandanta ostaje do kapitulacije Italije, kada kao najpogodnija ličnost, po direktivi Okružnog komiteta za Hrvatsko primorje, prima dužnost komandanta mjesta Senj, a travnja 1944. iz istih razloga a i osjetljivosti zdravlja postavljen je za komandanta u komandi mjesta Novi, gdje ostaje do svoje pogibije — 10. siječnja 1945.

Kao borac i rukovodilac, Srećko je učesnik u svim borbama što su ih vodile jedinice u kojima se on nalazio, počev od napada na pilanu Breze — prosinca 1941. U tim borbama pokazuje svoju hrabrost, a iz borbe u borbu sve veću umješnost u rukovođenju. Za ovo je dovoljeno spomenuti samo neke od borbi gdje on učestvuje kao rukovodilac: napad na uporište u Krivom Putu, zasjedni napad kod Vlaške peći, napad na talijansku kolonu rujna 1942. kod Prokika, napad omladinskog bataljona u listopadu iste godine na relaciji Prokike — Brinje, lični podvig u studenom te godine — pri napadu na oklopni vlak kod Ogulinskog Hreljina, napadi na neprijateljske garnizone u Ravnoj Gori ,Gomirju, Severinu na Kupi, Veljunu, Slunju, Hrvatskom Leskovcu i drugdje.

Pod njegovim rukovodstvom i komesara mu Jože Skočilića Kurila u takmičenju 1944. po svim pitanjima Komanda mjesta Novi zauzima prvo mjesto u Primorskom području.

Srećko je bio beskompromisan borac, velik drug i omiljeni starješina. Spada u red tada najboljih komandanata bataljona primorsko-goranskih brigada, a podaci o njemu ne bi bili potpuni da se ne spomenu i njegova osjećanja bratstva s ljudima Gornjeg kraja i Drežnice. Bratstvo i jedinstvo Srba i Hrvata kao i svih naših naroda smatrao je jednostavno prirodnim i tako se ponašao. Svoju slobodu tražio je samo sa slobodom i za druge. Bio je pravi sin svoje sredine, koja se ponosi njime.

Poginuo je u borbi s trupom iz njemačke 342. divizije junački i stoički.

Joso BUTORAC

STJEPAN BROZIČEVIĆ

U radničkom pokretu Vinodola do 1941. godine isticao se među komunistima i Stjepan Brozičević, bliski suradnik Tome Strizića u Bribiru.

Rođen je 1917. u bribirskom selu Podugrinac i poslije osnovne škole u rodnom gradu izučio je bačvarski i vozački obrt.

Poslije navršenih 20 godina Brozičević se nalazi u krugu naprednih ljudi Bribira surađujući sa Strizićem. Čita marksističku literaturu kao i ostali ondašnji mladi ljudi i prihvaća komunističku ideologiju. Svojom aktivnošću u javnom životu Bribira zauzima sve zapaženije mjesto pa ga to postupno i svrstava u istaknute komuniste Vinodola. U siječnju 1936. prisustvuje sastanku komunista Bribira, Selaca i Grižana u selu Draga na području općine Bribir kada je u cilju objedinjenja napredne djelatnosti i uspješnog razvoja radničkog pokreta osnovan Komitet KPJ za Vinodol. Uz T. Strizića i Fabijana Antonića iz Bribira je izabran i Brozičević, dok su iz Selaca izabrani Vjekoslav Jeličić Jureško i Ivan Jeličić Tominčić a iz Grižana Bartol Petrović i Ivan Franović. Dakle, među sedmoricom vinodolskih komunista kao članova toga Komiteta spominje se i Stjepan Brozičević. To jasno potvrđuje da je on bio aktivan i istaknut ne samo u rodnom gradu nego u cijelom Vinodolu.

Brozičevićevo prisustvo u javnom životu Bribira i njegova djelatnost kao komuniste koja je od značenja za cijeli Vinodol potvrđena je još više prigodom općinskih izbora 8. studenoga 1936. Spomenuti Komitet KPJ za Vinodol odlučio je tada da se komunisti istaknu kao kandidati za općinske načelnike. Na nezavisnoj listi u Bribiru kandidiran je upravo Stjepan Brozičević kao jedini kandidat i bio je izabran za općinskog načelnika, kao što je u Selcima, u drugim mjesnim prilikama, naime na listi HSS, kako bi se pobijedila režimska lista (JRZ), bio izabran Vjekoslav Jeličić Jureško. Izbor dvojice članova KPJ na čelo dviju vinodolskih općina potkraj 1936. godine dokazuje kako su napredne snage pod vodstvom komunista uspjele

protiv režimskih i svih ostalih reakcionarnih snaga onih godina, kada je režim u cilju suzbijanja komunističke djelatnosti pristupio osnivanju antikomunističkih komiteta i u oba vinodolska kotara.

Izborom za općinskog načelnika Brozičević je preuzeo značajnu javnu funkciju u svom rodnom gradu. U kapitalističkom društvenom uređenju nije doduše mogao rješavati krupne ekonomske i socijalne probleme, kao ni V. Jeličić u Selcima, ali je kao prvi građanin svoga grada pridonio da se u Bribiru nastavi djelovanje komunista u javnom životu na razne legalne načine. Kao općinski načelnik Brozičević je stekao još veće povjerenje radnih ljudi, pa je na izborima 19. svibnja 1940. bio ponovo izabran na tu dužnost.

Poslije okupacije zemlje 1941. godine Brozičević i dalje vrši svoju dužnost, ali talijanski okupator podozrivo prati kretanje »načelnika Bribira«, kako se to veli u neprijateljskom dokumentu od 30 travnja 1941. Ustaške vlasti su ga uhapsile, ali je uspio pobjeći iz zatvora u Novom Vinodolskom. Kao prvoborac dospio je na Viševicu, gdje je potkraj 1941. poginuo nesretnim slučajem.

DRAGOMIR ILIJA DORČIĆ

Ing. Dragomir Ilija Dorčić bio je poznat u Vinodolskom kraju kao napredni student komunista. Za vrijeme studija u Zagrebu (od 1931. do 1935) vrlo je aktivan među studentskom omladinom jer kao srednjoškolac viših razreda gimnazije u Karlovcu već pripada organizaciji napredne omladine.

Na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu jedan je od organizatora naprednih studenata i radi u Klubu studenata šumarstva i studentskom društvu »Svjetlost«. Studenti ga cijene i vole kao dobrog druga, a on učestvuje u svim demonstracijama i štrajkovima. Među inicijatorima i organizatorima je svake akcije studenata.

Dolazeći u svoj rodni Novi Vinodolski za vrijeme školskih praznika angažira se u svim akcijama studentskog društva »Vinodol« i povezuje se sa sindikalnim rukovodiocima, kojima pomaže u ideološko-političkom radu i kao takav surađuje sa drugom Tomom Strizićem, kasnije jednim od organizatora ustanka u Vinodolu i Hrvatskom primorju.

Nakon završenih studija kao šumarski pripravnik Direkcije šuma u Sušaku djeluje kao član Partije u sušačkoj partijskoj organizaciji. Budući da je službom vezan s terenom u šumarijama Novi Vinodolski, Jasenak i Ogulin, surađivao je i s radnicima na tom terenu (Milanom Mataijom, Ladislavom Vivodom, učiteljem u Mataija Dragi, Ivanom Šebalja, Frankom Kriškovićem-Vranješom, i drugima).

Poslije kapitulacije kraljevine Jugoslavije odlazi sa službom u Gospić, kad je premještena Direkcija šuma iz Sušaka. U Gospiću je član Okružnog komiteta KPH za Liku.

U jesen 1941. godine pozvan je u domobransku vojsku, kamo polazi po odluci Partije, da bi radio i djelovao kao komunista na pomoći partizanskim jedinicama snabdijevajući ih oružjem. Bio je posebno aktivan, te je pripremao predaju domobranskog garnizona u Višegradu, tamošnjim partizanskim jedinicama. Četnici otkrivaju njegovu suradnju i pred samo izvršenje zadatka prijavljuju slučaj ustašama, te biva uhapšen.

Njegovi prijatelji, među kojima je bila najistaknutija Marija Vuković Dunja, vrlo aktivna u organiziranju ustanka u Vinodolu, poduzimlju sve da ga spase. Ustaše su požurili da ubiju popularnog Novljanina bez obzira na razne intervencije. Utrka sa smrću bila je izgubljena.

Osuđen je odlukom ustaškog prijekog suda u Zagrebu na smrt i strijeljan u Maksimiru 5. siječnja 1942.

Nakon mnogih intervencija za njegovo oslobođenje prijatelji su mu savjetovali da traži pomilovanje. On je to svjesno odbio izjavljujući da sve što radi radi kao komunista u interesu Partije i da kao takav ne traži milosti od onih kojima je ni on ne bi dao.

Istog dana, 5. siječnja 1942, pronijela se vijest od usta do usta Vinodolom »Ustaše su ubili Iliju«. Mnogi su obukli crninu, bilo je prolivenih suza, ali i još više onih koji su se zakleli da će osvetiti smrt njihovog Ilije. Lik Ilije Dorčića kao druga i prijatelja, kao borca za komunističko društveno uređenje lebdio je mnogim Vinodolcima pred očima.

Kulturno-prosvjetno društvo u Novom Vinodolskom nosi i danas njegovo ime, a njegov životni put daje podstrek članstvu na što aktivnijem sudjelovanju i radu na kulturno-prosvjetnom i kulturno-umjetničkom polju na kojem je i on mnogo radio u svom rodnom mjestu.

Davorin JEŽIĆ

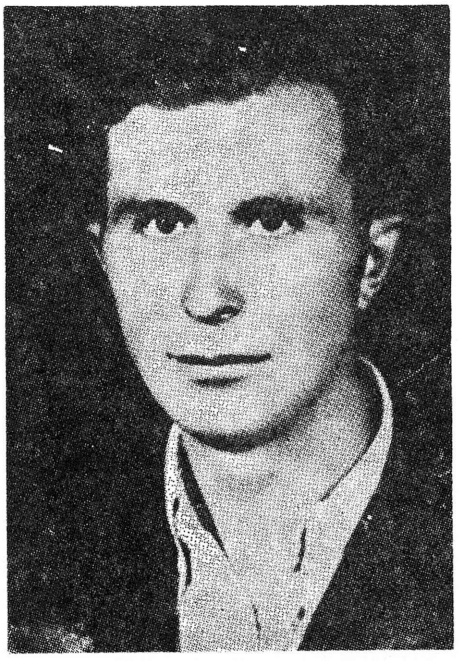

IVAN JELIČIĆ TOMINČIĆ

Među prvim borcima u redovima radničkog pokreta Vinodola 30-ih godina je i Ivan Jeličić Tominčić. Uz Vjekoslava Jeličića Jureška, kome je inače bio suradnik, i uz Tomu Strizića, s kojim usko surađuje, Ivan Jeličić izrasta u cjelovitu ličnost revolucionara, borca za radnička prava. Mlađi od Vjekoslava 14 godina, nasljeđuje ovoga poslije njegove prerane smrti (1937), a mlađi je i od Tome Strizića za 9 godina, ali se Ivan Jeličić od prvoga časa javlja među njima izrazito kao nepokolebljivi mladi revolucionar. Takav i ostaje sve do svoje pogibije (18. I 1943).

Osvijetljen biografski, Ivan Jeličić je bio tek na početku života i rada. U Selcima, rodnom mjestu, završio je osnovnu školu (1921—1926), u Crikvenici građansku školu (1926—1930) i školovanje je nastavio u srednjoj tehničkoj školi. Prva dva razreda svršio je u Beogradu (1930—1932), treći i četvrti s maturom u Zagrebu (1932—1934). Osposobivši se za građevnog tehničara, graditelja, teško je nalazio zaposlenje, kao i njegovi vršnjaci. Ipak je uspio da se povremeno zaposli. Prvo je radio na trasiranju puta Sušak — Novi, zatim kao nastavnik u Školi za građevne poslovođe u Crikvenici (1937—1938). Konačno je bio zaposlen kao tehničar na gradnji pruge u Vrbovskom (1939—1941). S time i završava njegov stručni rad, kratak, jer ne traje ni šest godina. Učesnik u NOB-i od 1941. godine, Jeličić pogiba početkom 1943, u svojoj 28-oj godini.

Međutim, biografski podaci o njemu u odnosu na sudjelovanje u radničkom pokretu i u NOB-i bogati su i slikaju cjelovitu ličnost ovog rano preminulog borca. Prihvaćajući napredne ideje već u srednjoj tehničkoj školi, čitajući marksističku literaturu i prateći politički život u zemlji, Ivan Jeličić ulazi u život kao izgrađeni omladinac. Sav svoj život u trajanju od samo osam godina poslije završetka školovanja, posvećuje Partiji i radi za

Partiju. A pozornica njegova djelovanja je njegovo rodno mjesto i cijeli Vinodol, zatim Vrbovsko u Gorskom kotaru i konačno u NOB-i.

Još kao učenik srednje tehničke škole dolazi za vrijeme školskih raspusta u rodno mjesto. Tu se od 1931. do 1934. druži s Vjekoslavom Jeličićem, koji je u mjestu obnovio ilegalni partijski rad. I on, u društvu s ostalim omladincima, crpe znanje i iskustva jednog starog komuniste kakav je bio Vjekoslav Jeličić. Ostavši pak poslije školovanja u Selcima, od 1934. do 1937. — dok je kao tehničar radio na trasiranju ceste ili kao nastavnik u školi za građevne poslovođe — Ivan Jeličić se razvija u najbližeg Vjekoslavovog suradnika. To i ostaje sve do smrti Vjekoslava Jeličića (1. XI 1937). U toku te tri godine Ivan Jeličić je postao član KPJ (1935), sudjeluje aktivno u borbi za Hrvatsku pučku knjižnicu i Dom prosvjete, u pripremama za nastup komunista na političkom zboru HSS-a u Crikvenici (22. XII 1935), radi kao knjižničar i time član uprave Knjižnice s omladinom, drži tečaj hrvatskog jezika i sa Vjekoslavom Jeličićem priprema sudjelovanje naprednih snaga na općinskim izborima (8. XI 1936). Te su snage tada i pobijedile, a Vjekoslav Jeličić komunista izabran je za općinskog načelnika. Ivan Jeličić sudjelovao je također u osnivanju Komiteta KPJ za Vinodol početkom 1936, a poslije Vjekosavljeve smrti postao je sekretar partijske organizacije u Selcima. Održavao je partijske veze sa Zagrebom, primao legalnu i ilegalnu literaturu i preko veza slao u druga mjesta. U toku tri godine (1938—1940) Ivan Jeličić je značajna partijska ličnost Vinodola i kao sekretar mjesne organizacije KPH u Selcima i kao veza Vinodola sa višim forumima. Sudjelovao je i na sastanku komunista Vinodola s Radom Končarom i s Radom Šupićem 12. siječnja 1941. u Boričima iznad Selaca.

Poletan a miran, strpljiv i suzdržljiv, širег obrazovanja i marksistički potkovan za svoje godine, veoma marljiv i neumoran, Ivan Jeličić javio se u Vinodolu kao cjelovita ličnost. Kao čovjek i komunista, kao čvrst karakter i skroman, Jeličić je uspješno djelovao i znatno je pridonio razvitku radničkog pokreta u Vinodolu do sloma Jugoslavije.

Takav partijski radnik uspijeva formirati partijsku organizaciju i u Vrbovskom, radeći ovdje kao tehničar od 1939. do 1941. Bio je njen sekretar. Organizaciju je povezao s onom u Gomirju i Srpskim Moravicama. Bio je također u vezi s komunistom Bogdanom Jančićem u Ogulinu. Vrativši se poslije sloma Jugoslavije u Vrbovsko, Jeličić nastavlja s partijskim radom. Došlo je međutim do provale i 6. veljače 1942. pohapšeni su komunisti u Vrbovskom, Gomirju i Srpskim Moravicama. Strpani su u zatvor u Ogulinu. Među njima je bio i Ivan Jeličić. Ispitivan detaljno i mučen, Jeličić je sam osjetio da je prokazan i da mu prijeti opasnost od okupatora, pa je 9. ili 10. ožujka 1942. uspio pobjeći iz zatvora i probiti se u Drežnicu.

Tako počinje Jeličićevo neposredno sudjelovanje u NOB-i. Uvršten u partizansku jedinicu kao borac, sudjeluje u nekoliko akcija. No kako su krajem prve polovice 1942. sazreli uvjeti za osnutak Kotarskog komiteta Senj, Jeličić je na traženje OK KPH i po odobrenju GŠH upućen na politički rad u KK Senj. Sekretar mu je bio Toma Strizić. Kao član toga komiteta, kao organizacioni sekretar, djelovao je pola godine, jer je 18. siječnja poginuo u Krivom Putu od neprijateljskog metka. Posmrtni ostaci Jeličićevi preneseni su u njegovo rodno mjesto. U proučavanju povijesti radničkog pokreta i NOP-a Hrvatskog primorja i Gorskog kotara sve se više izdvaja lik Ivana Jeličića kao lik istinskog revolucionara. Dosad se o njemu pisalo malo i usputno, a upravo Ivan Jeličić kao cjelovita ličnost, koji je živio za Partiju i žrtvovao svoj život, zaslužuje i više spomena među pokoljenjima. To mu sigurno pripada jer je zauzeo značajno mjesto u novijoj povijesti svoga naroda.

Vinko ANTIĆ

JOSIP KALAFATIĆ

Josip Kalafatić Malicija rođen je 1913. u Bribiru, gdje je završio osnovnu školu. Vrlo mlad odlazi u Francusku (1928) i u Metzu završava industrijsku školu. Tamo se uključio u napredni pokret i primljen je u članstvo KP Francuske. Zbog svoje revolucionarne djelatnosti izagnan je iz Francuske i 1932. vratio se u Bribir, gdje ostaje do 1938. godine. Tada odlazi u Zagreb i zapošljava se.

U toku boravka u Bribiru i djelovanja u krugu bribirskih komunista Kalafatić čita knjige i širi svoje opće obrazovanje, ali i dalje proučava marksističku literaturu. Uz to izvršava i praktične političke zadatke u okviru djelatnosti bribirskih komunista onih godina u legalnim društvima i na drugi način. Kao istaknuti revolucionar zaslužan je za uspjehe koje su bribirski komunisti postigli s Tomom Strizićem na čelu.

Zaposlivši se u Zagrebu (1938) u tvornici Franck odmah se uključio u napredni pokret i kandidiran je za člana KPJ. U ovom gradu ostaje i poslije kapitulacije Jugoslavije i od početka narodnog ustanka na poziv KPJ i Tita aktivan je u organizacijama NOP-a sve do odlaska u partizane u svibnju 1942. godine. U kolovozu te godine izabran je za člana KK KPH Novi Vinodolski, a poslije toga postao je i član KK KPH Senj. Poginuo je početkom rujna 1943. u Krasnom.

Kalafatić je bio dosljedan borac za prava radnih ljudi, što ga je i dovelo u redove KPJ i do člana kotarskog komiteta. Svrstao se među komuniste Vinodola zaslužne za razvoj radničkog pokreta, a svojom pogibijom kao partizan potvrdio je svoju dosljednost idejama za koje se borio.

MILAN MATAIJA

Milan Mataija rodio se 1907. u primorsko-planinskom kršu u selu Mataija, općina Ledenice, kotar Novi. Rođen je i odrastao u sredini šumskih radnika i kirijaša, u sredini koja se u punom smislu borila za opstanak i goli život. Sredina u kojoj je odrastao i živio nosila je obilježja prosvjetne zaostalosti i velike bijede. To je Milan shvatio u svojoj ranoj mladosti i počeo je učiti. Mnogo je čitao. I tako se skoro samouk počeo naoružavati znanjem, jer je bio svjestan da se postojeće stanje može mijenjati samo upornom borbom za prava radničke klase.

Već kao dječak od 12 godina radi zajedno s ostalim šumskim radnicima i počinje uviđati sve nepravde i ekspolataciju radnika od poslodavaca. Po naravi miran i staložen, često je razmišljao o naprednoj literaturi koju je čitao i doživljavao u teškim uvjetima života šumskih radnika. Tako se postupno formira ličnost koja poslije 1930. stupa na političku scenu u borbi za napredne ideje i prava radničke klase.

Ističući se svojim znanjem i inteligencijom, godine 1930. Milan postaje šumski manipulant. Ali je ovu dužnost morao napustiti 1933. na intervenciju sreskog načelnika u Novom, jer je već do tada bio dovoljno evidentiran kao borac za radnička prava. U toj situaciji donosi značajnu odluku, kojom je riješio problem materijalnog zbrinjavanja svoje porodice, a sebi omogućio šire političko djelovanje izvan Vinodola. Njegovo osnovno zanimanje postaje pčelarstvo. Uz stručnu literaturu ubrzo postaje poznati pčelar Vinodola. Naročito je bilo značajno njegovo upoznavanje s narodnim herojem, pokojnim Tomom Strizićem u Bribiru.

Njihova revolucionarna gledanja potpuno su se podudarala i ostali su nerazdvojni i nepokolebljivi borci u predratnom i ratnom razdoblju sve do smrti.

Uočavajući utjecaj stranačkih borbi i njihovo značenje, naročito u izbornim godinama (1931, 1935. 1938) zajedno s Tomom Strizićem uspješno parira vladinim predstavnicima. Po dogovoru s vinodolskim komunistima 1934. godine Milan se prihvaća dužnosti predsjednika kotarske organizacije HSS, pokojni Toma Strizić dužnosti tajnika, a u sindikalno rukovodstvo ulazi Petar Komadina. Ta »suradnja« s predstavnicima HSS nije se mogla dugo održati, naročito na programskoj platformi. Poslije više protestnih zborova (u Novom listopada, a u Crikvenici prosinca mjeseca 1935. godine) Milan i Toma javno raskrinkavaju i napuštaju rukovodstvo HSS.

Još u predratnom razdoblju u Ledenicama Milan stupa u otvorenu borbu s popom Stipom Vučetićem, kojega je u toku 1941. na političkom planu potpuno dotukao. Još 1932. Vučetić nije htio vjenčati u crkvi toga »crvenog nevjernika« niti krstiti njegovo dvoje djece.

Milan je bio često sudski kažnjavan i maltretiran od policije i žandarmerije, te mu je u više navrata ograničavana i sloboda kretanja. Bio je organizator prikupljanja »crvene pomoći« za upućivanje i prihvat španjolskih dobrovoljaca.

S Petrom Komadinom formira 1935. godine Gospodarsku slogu, a potom i čitaonicu u Ledenicama. Početkom 1936. godine organizira vozarsku zadrugu kojoj pristupaju i drežnički kirijaši, i organizira štrajk na pilani Mošune. 1937. godine masovno je dočekan i bačen u provaliju Statinov kamion na Pletenom iznad Batera, na cesti Novi — Ogulin. Istovremeno je organiziran štrajk na pilanama Mošune i Lukovo. U svim tim akcijama ime Milana Mataije među radnicima postaje simbol u borbi za radnička prava. Istupa kao pravi narodni tribun pred čijim autoritetom često zastaju i sreski načelnik i žandari, jer su bili svjesni da pozadi Milana stoji organizirana masa.

Uz pomoć Tome Strizića Milan godine 1940. formira partijsku organizaciju Ledenica i Krmpota od 10 članova i 7 kandidata,a Milan postaje njezin sekretar.

U ustaničkoj 1941. godini uz Tomu Strizića Milan je jedan od najistaknutijih rukovodilaca u Vinodolu. Neumorno radi na materijalnim pripremama i formiranju prve borbene jedinice. Posebno mjesto pripada mu na povezivanju partijskih organizacija Vinodola i u pripremanju ustanka u Vinodolu, Ogulinskom i Brinjskom kraju. S pravom se za njega može reći da je najistaknutiji pionir stvaranja borbenog bratstva i jedinstva Primoraca i Srba ogulinskog i brinjskog kraja.

Zauzimao je visoke i odgovorne funkcije u NOB-i: partijski rukovodilac ledeničkog logora i čete; pomoćnik komesara i komesar prvog bataljona »Marko Trbović«; predsjednik kotarskog NOO-a Novi; član kotarskoga komiteta Novi; predsjednik Okružnog NOO-a za Gorski kotar i Hrvatsko primorje i vijećnik ZAVNOH-a. Poginuo je 19. rujna 1943. od posljedica trovanja. U svojoj supruzi Ani imao je dostojnog životnog pratioca i velikog i nepokolebljivog suradnika, koja je zajedno sa svojim Milanom i šestero male djece proživljavala tešku golgotu četverogodišnje NOBe-.

Petar FRKOVIĆ

TOMO MAVRIĆ

Rođen u Grižanima 1914. godine u radničkoj obitelji i poslije završetka osnovne škole odlazi u Zagreb da uči zidarski zanat, ali u zimsko doba boravi u rodnom mjestu. Godine 1937. postaje član Saveza građevinskih radnika Jugoslavije, a od 1938. polazi u Zagrebu večernju školu za građevinske poslovođe, koju i završava.

Mavrić je u Zagrebu počeo upoznavati napredne ideje čitajući marksističku literaturu, pa je 1939. postao član SKOJ-a, a u siječnju 1941. i KPH. Na početku ustanka, u srpnju 1941, vraća se u Grižane i već u kolovozu sastaje se u Crikvenici s još dvojicom Grižanaca (Matom Saftićem i Ivanom Hreljcem) s Matom Kršulom u cilju dogovora o uključivanju Grižana u NOP. Početkom rujna 1941. na Mavrićevu inicijativu održan je sastanak ispod sela Mavrići, na mjestu zvanom Kučina, a na području općine Grižane-Belgrad, i tu je obnovljena partijska organizacija. Mavrić je izabran za njenog sekretara. Na toj dužnosti razvija zapaženu djelatnost. Prema kazivanju Mate Saftića, koji je pripadao istoj partijskoj organizaciji, Mavrić je »u taj revolucionarni rad unio sav svoj elan i borbenost, i partijska je organizacija ukratko uspjela mobilizirati i povezati sve aktiviste i pokrenuti rodoljubivi narod ovoga kraja na otpor i borbu protiv okupatora i njegovih slugu ustaša«.

Poslije partijskog djelovanja na području općine Grižane-Belgrad Mavrić postaje sekretar KK KPH Crikvenica. U lipnju 1942. odlazi za komesara bataljona »Marko Trbović«, gdje ostaje kraće vrijeme. Početkom 1943. imenovan je za sekretara KK KPH Senj i na senjskom području djeluje sve do svoje pogibije početkom rujna 1943. u borbi s neprijateljem u selu Krasno.